

*Okkupasjons-
tidens
likvideringer:*

DET MØRKESTE KAPITTEL I NORSK HISTORI

*For tyskerne var Hjemmefronten
"terrorister og drapsmenn".
For oss andre var de helter.
Men nå slår gamle myter sprekker.
Så dype at myndighetene har lagt
lokk på Hjemmefrontens arkiver...*

Den 2. mai 1945 klokken 1800. En forsterket Oslo-gjeng med Gunnar "Kjakan" Sønsteby i spissen, setter i gang aksjonen som skal sikre Hjemmefronten Justis- og Politidepartementets arkiver. Tyskerne har begynt å

brenne arkivalia for å slette ut sporene etter sitt skrekkelige. Dokumentene må sikres.

Men det er ikke bare harde forhør av norske motstandsmenn som er arkivert med tysk grundighet. Tysk og norsk politi har også grundig arkivert etterforsknings-

og obduksjonsrapporter etter "likvideringer" foretatt av det okkupertene i fem år har kalt "terrorister og drapsmenn."

**Jens Christian Hauge
Hjemmefrontens
Don Corleone.
Hvilke hemmeligheter
ruger han på, og hvor
er sannheten så farlig**

Alle Menn 1995 nr. 6

**“Leiarane i Milorg og Heimefronten
 har heile tida hevda at kvar
 ordre om likvidasjon vart teken etter
 ansvarleg vurdering.
 Men ikkje eingong talet på ofra
 for denne krigføringa er kjent...
 Det finst døme på at kameratar
 som heldt på å sprekke
 fekk tetta munnen med ei kule.
 Uskuldige som tilfeldig hamna
 som vitne til slike aksjonar vart ved
 nokre høve tekne av dage.
 Det fanst døme på at
 feil mann vart avretta på grunn
 av forveksling av namn.
 Andre vart rett og slett likvidert
 for gammalt hats skuld.
 Ein del likvidasjonar vart utført
 på gruoppvekkjande,
 sadistisk vis...”**

Egil Ulateig i boken om Asbjørn Sunde

Det følger en nisse med på arkivlasset...

Bak murene på Akershus festning, i Hjemmefrontmuseets hvelv, ligger Norges best bevarte hemmelighet: Sensitive dokumenter som ved frigivelse ikke bare kan kaste lys over det mørkeste kapittel i Norges historie. Femti år etter frigjøringen kan denne dokumentasjonen fortsatt skape politiske ryster i Kongeriket.

Ikke til å undres over at sentralt plasserte personer i Hjemmefronten fortsatt vokter hvelvet med nebb og klør, og bare et titalls personer har fullstendig oversikt over det som finnes der. Hvelvet skjuler, etter all sannsynlighet, dokumenter som i klartekst forteller om den innbitte og voldelige, politiske kampen om Norges fremtid som foregikk bak kulissene i

månedene før tyskernes kapitulasjon.

Det var ikke bare angivere og torturister som falt for Hjemmefrontens kuler. Det er grunn til å tro at også potensielle politiske motstandere ble ryddet av veien. For ikke å snakke om drapene av mer personlig karakter, der motivene dreide seg om alt fra personlig hat til økonomisk vinning, og som den norske rettsstaten aldri har våget å røre ved etter frigjøringen.

REGISSERT HISTORIE

Norsk okkupasjons-historie har med rette blitt karakterisert som det mest problematiske feltet i norsk historie overhodet. Det må ganske enkelt være slik, da ansvarlige politikere allerede før krigens slutt gikk i gang med å regissere det som skulle bli den offisielle,

**Hjem
 front
 helte
 fikk a
 av å
 esko
 davæ
 kron
 Olav
 gjenn
 Oslos
 gater
 1945.
 Hva v
 de on
 motsi
 kamp
 mørk
 side?**

Jøae-ekteparet Feldmann møtte døden på gre

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

norske oppfatningen av perioden 1940-45. Først i de senere årene har andre enn regjeringsoppnevnte historikere kommet til orde med kontroversielle synspunkter.

Både Kjell Fjørtoft og tidl. Alle Menn-redaktør Egil Ulateig har fyrt av tunge torpedoer mot den offisielle historieskrivningen og drevet inn nyanser i det katastrofale svart/hvitt-bildet det var maktpåliggende for regjeringen å få hengt på veggen i maidagene 1945, dels for å redde sitt eget skinn, dels for å få "gode nordmenn" til å fremstå som et homogent, frihetselskende og humant folk.

Og hvorfor er de viktigste kildene fortsatt, et halvt århundre etter frigjøringen, unndratt offentligheten?

LIKVIDASJONENE

- Det offisielle synet på okkupasjonstidens likvideringer ble "benket" definitivt så tidlig som i 1948, sier en tidligere motstandsmann til ALLE MENN. Av naturlige grunner vil han helst være anonym. Han utførte selv denne typen oppdrag under okkupasjonen, og er ikke i tvil om at det fra første stund ble satt i gang en effektiv tåkeleggingskampanje, ikke bare for å få tallet på likviderte ned på et "akseptabelt" nivå, men også for å dekke over de mest bestialske drapene foretatt av norske motstandsfolk.

- Professor Johs. Andenæs innrømmer i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1948 i artikkelen "Okkupasjonstidens likvidasjoner" at det nøyaktige tallet er ukjent, men opererer av en eller annen grunn med tallet 55. Justisdepartementet opererer på grunnlag av oppgaver fra Statistisk Sentralbyrå med et anslag på ca 65 likviderte.

Historikere legger på noen få likvidasjoner, og havner på et cirka-tall omkring 70. Men man behøver ikke gå lenger enn til de "åpne" kildene for å se at dette siste tallet minst kan ganges med fire. Personlig er jeg tilbøyelig til å tro at tallet ligger tett opp mot 320 drepte.

- Hvilke "åpne" kilder er det tale om?

- De illegale avisene under okkupasjonen rapporterte jevnlig om angivere og NS-folk som ble tatt av dage. London-regjeringens bulletiner "Norske Tidende", "Norske Nyheter" og "Fritt Land" brukte i okkupasjonens siste fase rapporter som var illustrert med bilder av den drepte. Forøvrig meldte de tysk-kontrollerte avisene også om denne typen handlinger, som, naturlig nok konsekvent ble kalt "drap" og "terroristhandling".

POLITISKE MORD?

Holdningene bak Hjemmefrontens "likvidasjonspolitik" kommer også frem i andre, åpne kilder. Konsekvensen av Johs. Andenæs' konkluderende artikkel i 1948 ble en stortingsdebatt i juli året etter.

Her ble det definitivt fastslått at også personer som verken var angivere, torturister eller NS-medlemmer, men ganske enkelt uenig med Hjemmefrontledelsens politiske linje, stod i skuddlinjen og kunne bli henrettet som "forrædere".

Hvor mange som led denne skjebnen, er selv sagt uvisst.

Sannsynligvis ligger svaret bak Akershus' mur. Men ikke i form av dokumentasjon fra Hjemmefrontledelsens side. Statsråd Jens Christian Hauge, en av Hjemmefrontledelsens frontfigurer, skriver i 1947 at "dokumenter i eksekusjonssaker alltid ble tilintetgjort".

Den dokumentasjonen som finnes, skriver seg fra tyske arkiver, og dessuten fra norske politiarkiver.

Mord ble selv sagt også etterforsket under okkupasjonen, og likvideringer ble betraktet som mord.

Det er en sannhet med modifikasjoner når sentralt plasserte hjemmefrontmenn hevder at erobringen av nazistenes arkiver våren 1945 utelukkende skulle sikre dokumentasjon av tyskeres skrekkelige. I disse arkivene fantes også

obduksjonsrapporter, politidokumenter og Hjemmefrontens al

KOMMUNISTEN

Fra Hjemmefront samarbeidspartnere kommunistgruppen tonen skarp fra det blikk disse kom akt i motstandsarbeidet Hitlers overfall på S i 1941. Mest kjent er selvsagt Asbjørn Su eller "Osvald", og h operasjoner, som o innbefattet likvideri

- Til "Osvald"s fo skal det sies at likvi gene av beviselige a vere i det minste var renslige affærer. Ha en mester med stilet Men var det for eks nødvendig å skyte n kassereren i Eker Sp bank, da denne nekt utlevere kassen til "Osvald" og hans gj Kassererens "nasjon holdning" kunne ing betvile, sier motstan mannen.

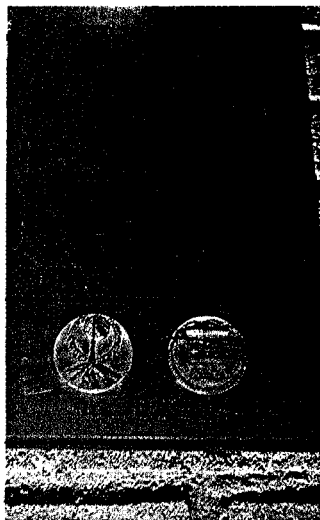
- Den illegale kom nist-avisen Friheten, uttrykk for disse holi gene i en artikkel fra 1943: "Vår regel er: det en forsamling på man vet at det finnes angiver blant dem, si likvideres heller alle enn at den ene skal f til å utrydde det frie Norges sønner." Jevr

Men det var ikke tyskerne som ble deres skjebne...

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie 201

Ekteparet Feldmann falt som ofre under flukten fra Norge. Ofre for norske motstandsmenn...

På en plakett i Hjemmefrontmuseet takker overlevende norske jøder grenselosene. De som ikke overlevde flukten har kanskje ikke like mye å takke for...

rapporterte avisen antall angivere likvidert. Det foregikk på denne måten: "I løpet av den siste uken er 11 angivere meddelt reisettillatelse til et varmere land. Flere vil følge." Fra nummer 18 til nummer 28 av "Friheten" fra 1943 rapporteres det om tjue likvideringer, et tall som definitivt indikerer at Justisdepartementet og Statistisk Sentralbyrå totalt er på villspor når tallet sette i overkant av femti.

BESTIALITET UTEN SIDESTYKKE

- Du nevnte at "Osvald" syngte stiletten relativt velbegrunnet og renslig. Men det er fastslått at en rekke av disse såkalte "likvideringene" ble utført med en bestialitet som til og med fikk garvede, tyske politifolk til å grøsse?

- Det er ikke nødvendig å gå inn på detaljer, spesielt ikke når det gjelder likvideringene av kvinnelige "angivere". Og de behøvde ikke engang å ha angiverstempelen på seg. Jeg kjenner flere eksempler på at unge kvinner som tok seg jobb ved tyske tjenestesteder, ble voldtatt og drept. Fra offisielt hold ble disse drapene klassifisert som

"krigshandlinger". Det samme gjaldt "likvideringen" av en norsk sjåfør av tysk opprinnelse som var i tjeneste hos tyskerne i Åndalsnes. Sjåføren kom ikke på arbeid en mai-morgen i 1942, man lette etter ham og fant ham - eller retttere sagt det som var igjen av ham - bundet til et tre med ståltråd. Han var skutt i magen. Deretter hadde "motstandsmennene" tømt bensin over ham og tent på. Et annet eksempel er henrettelsen av en 27 år gammel angiver et sted i Sætedalen i juli 1944. I stedet for å drepe ham med et nakkeskudd, fant seks personer ut at det kunne passe med en rettssak. Etter at dommen var lest opp, ble mannen bundet og levende begravet. Vi har også drapene på Elsa Kristoffersen og ikke minst Raymond Colberg, en helt vanlig svartebørshandler mistenkt for angiveri. Det er tidligere skrevet om denne saken. Colberg blir lenket fast til et bord, en mann og to kvinner gjennomfører torturen og radbrekkingen av mannen. Det hele avsluttes med at de skjærer av ham kjønnsorganet. Den ene kvinnen ble senere fengslet, etter at hun i fylla hadde skrytt av

udåden. Hun ble skutt sammen med fem andre i juli 1944. Hennes navn står på Grinis æresbauta.

ER FELDMANN-SAKEN ENESTÅENDE?

I Hjemmefrontmuseet henger en plakett. Det er en gave fra norske jøder til motstandsbevegelsen, en takk fra alle dem som ble hjulpet over til Sverige under og etter jødeaksjonene høsten 1942.

Noen kom aldri frem. Ekteparet Rakel og Jacob Feldmanns skjebne er kjent, men fortsatt så følsom at et filmprosjekt ble stoppet for ikke så mange år siden.

I den offisielle historien om "svensketrafikken" nevnes Feldmann-saken nærmest i en bisetning, og det som står der er løgn. Her hevdes det at grenselosene var i en "nødsituasjon", og at de måtte "likvidere" to mennesker som kunne røpe en rute. Det står ikke et ord om at de to ble plyndret og

frastjålet et større pengebeløp før de ble senket i Skriktjenn. Etter krigen ble de to grenselosene frikjent av norsk rett. Men er Feldmann-saken enestående?

- Det jeg positivt vet, er at det i grensetraktene ingenmannsland i årene etter krigen uoffisielt er blitt rapportert om henimot 80 uidentifiserte døde, sier den tidligere motstandsmannen til ALLE MENN.

- Men det er klart at vi her er inne i et felt av usedvanlig følsom karakter. Tidligere grenseloser snakker selvsagt ikke om dette. Det gjør heller ikke norske jøder, av forståelige grunner. Svært mange ble faktisk hjulpet over grensen. Det er ingen tvil om at det var økonomisk vinning som drev Feldmann-morderne. Og det er et faktum at alle jøder som dro mot Sverige under jødeaksjonene denne høsten hadde betydelige verdier med seg. Det gikk hårdnakkede rykter om minst en jødisk familie til som skal ha blitt "borte" i grensetraktene i nærheten av Herje. Det er svenske skogsarbeidere som skal ha gjort observasjoner som peker i den retningen.

Men femti år etter er det "ingen" som vet noe.

Noen, nærmere bestemt et titalls personer, sitter med absolutt innsyn i dette nattsvarte kapitlet i norsk okkupasjonshistorie. De fleste av dem var i Hjemmefrontledelsen eller stod denne svært nær. Under frigjøringsjubileet er det viktigere enn noensinne å holde ettermålet plettfritt. Det gjør man ved å holde Hjemmefrontmuseets hvelv lukket og låst.